

сопровождении граждан и преодоления трудной жизненной ситуации (Е.Заблокис), концепция об индивидуальной программе социального сопровождения бенефициара (семьи), находящегося в трудной жизненной ситуации (М.Соколова).

Анализ практик преодоления трудной жизненной ситуации посредством предлагаемых нашим государством мер показывает, что в мерах социальной поддержки в целом акцент ставится, прежде всего, на предоставление конкретных благ и услуг, тогда как зарубежный опыт показывает, как актуальность и необходимость комплексного подхода к преодолению социальной исключённости.

Литература

1. Закон о социальной помощи № 547-XV от 25 декабря 2003 г. (Официальный монитор Р. Молдова, 2004 г., № 42–44).
2. Закон о социальном пособии № 133-XVI от 13 июня 2008 г. (Официальный монитор Р. Молдова, 2008 г., № 179).
3. Закон о социальных услугах № 123 от 18 июня 2010 г. (Официальный монитор Р. Молдова, 2010 г., № 155–158).
4. Малева, Т.М., Рагозина, Л.Г., Тополева-Солдунова, Е.А., Коваленко, Е.А., Гришина, Е.Е., Социологический анализ современных форм социальной адаптации лиц, находящихся в трудной жизненной ситуации, и разработка предложений по социальному обслуживанию, М., 2014.
5. Levitas, R., Pantazis, C., Fahmy, E., Gordon, D., Lloyd, E. and Patsios, D., *The Multidimensional Analysis of Social Exclusion*, London, 2007.

FORME DE PROTECȚIE A COPILOR AFLAȚI ÎN SITUAȚIE DE RISC

*Viorica CERNEAVSCHI, dr.,
Valentina STRATAN, dr., conf. univ.*

Summary

This article presents various measures to protect children in risky situations. Once the family is unable, even with proper support,

to provide a quality childcare, or give up or abandon the child, the state is responsible for protecting the child's rights and providing adequate alternative care. Respectively, through the competent guardianship authorities, these children are given an appropriate form of protection.

Pe parcursul ultimelor două decenii, Republica Moldova s-a aflat în proces de tranziție, de la dominația sistemului sovietic la economia de piață. Printre rezultatele acestei tranziții a fost și migrația unui număr semnificativ de moldoveni în țările din Europa de Vest și în Rusia în căutarea oportunităților de muncă. Estimările indică un număr de mai bine de 330,000 sau o pătrime din populația Republicii Moldova care este economic activă.

Acest exod a avut drept consecință faptul că 20% din copiii din Moldova au unul sau ambii părinți peste hotare, ceea ce a fost recunoscut, începând cu anul 2006, drept una din problemele majore ale țării. Există o preocupare aparte pentru problemele legate de protecție, strategii de îngrijire și tutelă, custodie și reprezentare legală a acestor grupuri de copii, precum și a altor categorii de copii rămași fără îngrijire părintească [11].

Conform datelor Biroului Național de Statistică, numărul copiilor rămași fără ocrotire părintească a crescut practic de două ori. Ponderea copiilor rămași fără ocrotire părintească este mai mare la copiii de 7-10 ani și 11-15 ani. Motivul principal pentru care copiii au rămas fără îngrijire părintească este plecarea în străinătate a unicului sau a ambilor părinți – 56% dintre cazuri, 17% - decăderea din drepturi părintești și 14% - părinți inapți de a întreține și educa propriii copii [12].

În aceste circumstanțe, vorbind despre familiile aflate în dificultate, trebuie menționat faptul că acest fenomen apare și se dezvoltă într-un climat social de cele mai multe ori negativ. Odată ce familia pierde încrederea în viitor, apare comportamentul de delăsare, neimplicare – „lenea socială” caracteristică atât familiei, cât și comunității în care se află aceasta.

Printre cele mai importante cauze ale problemelor cu care se confruntă familiile putem identifica două categorii: pe de o parte, cauzele de natură funcțională – sărăcia și migrația, iar pe de altă parte, cauzele de natură axiologică – mentalitate și atitudine față de familie, lipsa unei educații adecvate privind întemeierea unei familii, creșterea copiilor etc. [9, p. 10].

Prin urmare vom da o notă de claritate termenului de *copil aflat în situație de risc* sau *aflat în dificultate*. În Legea nr. 140 din 14.06.2013 cu privire la protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, noțiunea de *copil aflat în situație de risc* are următoarea semnificație, copil în privința căruia, ca urmare a evaluării, se constată una sau mai multe din situațiile prevăzute la art. 8, precum:

- a) copiii sunt supuși violenței;
- b) copiii sunt neglijați;
- c) copiii practică vagabondajul, cerșitul, prostituția;
- d) copiii sunt lipsiți de îngrijire și supraveghere din partea părinților din cauza absenței acestora de la domiciliu din motive necunoscute;
- e) părinții copiilor au decedat;
- f) copiii trăiesc în stradă, au fugit ori au fost alungați de acasă;
- g) părinții copiilor refuză să-și exercite obligațiile părintești privind creșterea și îngrijirea copilului;
- h) copiii au fost abandonați de părinți;
- i) în privința unuia dintre părinții copilului este instituită o măsură de ocrotire judiciară (ocrotire provizorie, curatelă sau tutelă);
- j) copiii sunt victime ale infracțiunilor [7].

Specialiștii din domeniul protecției sociale a copilului aflat în dificultate înțeleg prin noțiunea de „copil aflat în dificultate”, copilul ce provine din familii social-vulnerabile, cuprinzând în această categorie copiii pentru care este necesară o măsură de protecție socială [13].

Copiii în dificultate sunt cei cărora li se încalcă vreunul dintre drepturile lor. Într-o familie aflată în dificultate și copilul se află într-o situație dificilă, fiind de cele mai multe ori lipsit de grija și educația adecvată [9, p. 10].

La sfârșitul anului 2016 în evidența Direcției municipale pentru protecția drepturilor copilului erau 522 copii rămași fără ocrotire părintească, 1677 de copii separați de părinți. Din ei: 1251 de copii – în plasament planificat (40 copii din aceștia erau rămași temporar fără ocrotire părintească, 442 copii – rămași fără ocrotire părintească, iar 1132 de copii aveau unicul/ambii părinți plecați peste hotare.

Pe parcursul anului 2017 au fost luați în evidență 36 de copii rămași temporar fără ocrotire părintească și 98 de copii rămași fără ocrotire părintească. Din cei 98 de copii rămași fără ocrotire părintească, la 64 de copii părinții au fost decăzuți din drepturi părintești, la 31 de copii, au decedat părinții, iar la 2 copii, părinții au fost declarați incapabili. Fiecărui din acești copii i-a fost instituită o formă potrivită de protecție, cazul fiind monitorizat de autoritatea tutelară până la soluționare definitivă [10, p. 6].

Potrivit legii, statul are obligația de a proteja copilul rămas fără ocrotirea părintească, în cazurile de deces al părinților, de decădere a lor din drepturile părintești, de abandon, de declarare a părinților ca fiind incapabili, de boală sau absență îndelungată, de eschivare de la educația copiilor, de la apărarea drepturilor și intereselor lor legitime, inclusiv în cazul refuzului părinților de a-și lua copiii din instituțiile educative, curative sau din alte instituții în care se află aceștia, precum și în alte cazuri de lipsă a grijii părintești [1, p.16].

În acest context putem susține, că, conform articolul 67 al Codului Familiei din Republica Moldova, părinții pot fi decăzuți din drepturile părintești dacă:

a) se eschivează de la exercitarea obligațiilor părintești, inclusiv de la plata pensiei de întreținere;

b) refuză să ia copilul din maternitate sau dintr-o altă instituție curativă, educativă, dintr-o instituție de asistență socială sau alta similară;

c) fac abuz de drepturile părintești;

d) se comportă cu cruzime față de copil, aplicând violența fizică sau psihică, atentează la inviolabilitatea sexuală a copilului;

e) prin comportare amorală, influențează negativ asupra copilului;

f) suferă de alcoolism cronic sau de narcomanie;

g) au săvârșit infracțiuni premeditate contra vieții și sănătății copiilor sau a soțului; precum și

h) în alte cazuri când aceasta o cer interesele copilului.

Trebuie de remarcat faptul că instanța judecătorească în baza articolului 71 alin. (1) poate hotărî luarea copilului de la părinți, fără decăderea acestora din drepturile părintești, la cererea autorității tutelare, dacă aflarea copilului împreună cu părinții prezintă pericol pentru viața și sănătatea lui, și asigurarea protecției copilului de către autoritatea tutelară teritorială.

Iar în cazuri excepționale, în temeiul articolului 71 alin. (2), dacă există un pericol iminent pentru viața, sănătatea sau inviolabilitatea copilului, autoritatea tutelară locală poate decide luarea copilului de la părinți, comunicând acest fapt procurorului în termen de cel mult 24 de ore [2].

Autoritățile tutelare trebuie să întreprindă măsurile necesare pentru identificarea timpurie a tuturor situațiilor de risc care pot determina separarea copiilor de părinți, să acorde familiilor servicii și asistență specializată în scopul facilitării integrării lor sociale, inclusiv pentru a spori capacitățile părinților de a depăși situația lor. Obiectivul primordial al acestor servicii specializate este reintegrarea copilului în familia lui biologică și, dacă nu este posibil, în familia lui extinsă [1, p.16].

Având în vedere că familia reprezintă grupul fundamental al societății și mediul natural pentru creșterea, bunăstarea și protecția

copiilor, eforturile trebuie îndreptate în special către familie. Fiecare copil și tânăr trebuie să trăiască într-un mediu stimulant, protectiv și afectuos, care să îi permită să își atingă potențialul maxim. Copiii lipsiți de îngrijire părintească sau aflați în îngrijire necorespunzătoare sunt în mod aparte expuși riscului de a le fi negat un astfel de mediu favorabil creșterii.

Statul trebuie să asigure familiilor acces la forme de sprijin în calitatea lor de furnizori de îngrijire. Statul are rolul, prin intermediul autorităților sale competente, de a veghea la siguranța, bunăstarea și dezvoltarea tuturor copiilor plasați în îngrijire alternativă și de a analiza periodic caracterul adecvat al organizării îngrijirii oferite [8, p.8].

Astfel, articolul 47 din Constituția Republicii Moldova garantează fiecărui cetățean dreptul la asistență și protecție socială. Acesta prevede că „Statul este obligat să ia măsuri pentru ca orice om să aibă un nivel de trai decent, care să-i asigure sănătatea și bunăstarea, lui și familiei lui, cuprinzând hrana, îmbrăcămintea, locuința, îngrijirea medicală, precum și serviciile sociale necesare”. În articolul 49 (alin. 3) este stipulat că toate preocupările privind întreținerea, instruirea și educația copiilor orfani și a celor lipsiți de ocrotirea părinților revin statului și societății. Statul stimulează și sprijină activitatea de binefacere față de acești copii [3].

Conform prevederilor Liniilor Directoare ONU pentru îngrijirea alternativă a copiilor, stipulate și în Convenția cu privire la drepturile copilului, sistemul de protecție a copilului aflat în dificultate trebuie să-și îndrepte eforturile în mod prioritar spre „a permite copilului să rămână sau să se întoarcă în îngrijirea părinților lui sau, atunci când este cazul, a altor membri apropiați ai familiei” (Art. II (A) 3).

Rolul statului, precum și al societății civile în acest sens, este unul extrem de important, deoarece „În cazul în care propria familie a copilului nu este în măsură, chiar și cu sprijin adecvat, să-i ofere îngrijirea necesară, abandonând și respingând copilul, statul este

responsabil pentru protejarea drepturilor copilului și asigurarea îngrijirii alternative adecvate, cu sau prin intermediul autorităților locale competente și organizațiilor societății civile autorizate în mod corespunzător” (Art. II (A) 5).

În Republica Moldova, drepturile copilului la protecție și la un mediu familial sunt consemnate în Codul Familiei, Legea privind asistența socială și în alte regulamente, norme și standard, ce susțin dezvoltarea organizațiilor prestatoare de servicii sociale sau care promovează calitatea serviciilor [9, p. 5].

Sistemul de protecție socială a copilului din Republica Moldova prevede diverse măsuri de susținere a copiilor aflați în dificultate. Astfel, conform prevederilor Legii nr.140 din 14.06.2013 „Privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți”, există două tipuri de plasament: de urgență și planificat. *Plasamentul de urgență* presupune plasamentul copilului a cărui viață sau sănătate sunt în pericol iminent, indiferent de mediul în care acesta se află, pentru o perioadă de până la 72 de ore, cu posibilitatea prelungirii termenului de plasament până la 45 de zile. Copiii pot fi plasați de urgență în:

- a) familia rudelor sau a altor persoane cu care a stabilit relații apropiate (vecini, prieteni de familie etc.);
- b) servicii de plasament de tip familial;
- c) servicii de plasament de tip rezidențial.

Plasamentul planificat al copilului se efectuează conform dispoziției autorității tutelare teritoriale, cu avizul autorității tutelare locale și numai în baza avizului pozitiv al Comisiei pentru protecția copilului aflat în dificultate. Copiii pot fi plasați în:

- a) serviciul de tutelă/curatelă;
- b) serviciul de plasament de tip familial (casă de copii de tip familial, asistență parentală profesionistă);
- c) serviciul de plasament de tip rezidențial (casă comunitară, centru de plasament temporar, alt tip de instituție rezidențială) [7].

Astfel, în conformitate cu datele prezentate de Direcția municipală pentru protecția drepturilor copilului, în anul 2018, de plasament planificat au beneficiat 1176 copii, din ei:

1. tutelă/curatelă – 887 copii;
2. serviciul de asistență parentală profesionistă – 19 copii;
3. centre de plasament pentru copii, de stat (4) – 62 copii;
4. centre de plasament pentru copii, private (6) – 127 copii;
5. casa comunitară pentru copii în situație de risc – 10 copii;
6. casa comunitară pentru copii cu dizabilități severe – 10 copii;
7. gimnaziul-internat nr. 3 – 61 copii [14].

Codul familiei nr.1316 din 26.10.2000, prin articolul 142, specifică faptul că **tutela/curatela** se instituie asupra copiilor rămași fără ocrotire părintească în scopul educației și instruirii acestora, precum și al apărării drepturilor și intereselor lor legitime. Tutela se instituie asupra copiilor care nu au atins vârsta de 14 ani. La atingerea vârstei de 14 ani, tutela se transformă în curatelă, fără adoptarea de către autoritatea tutelară a unei hotărâri suplimentare. Curatela se instituie asupra copiilor în vârstă de la 14 la 18 ani. Tutela și curatela asupra copiilor rămași temporar fără ocrotire părintească, copiilor rămași fără ocrotire părintească se instituie prin dispoziția autorității tutelare teritoriale, în conformitate cu prevederile Legii nr. 140/2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situații de risc și a copiilor separați de părinți [2] .

Pe parcursul anului 2016 în familia extinsă, cu instituirea tutelei / curatelei, au fost re/integrați 196 de copii, 29 de copii au fost plasați sub tutelă / curatelă la terțe persoane. Astfel, la finele anului 2017 erau în total 887 copii ocrotiți prin tutelă / curatelă, dintre care 360 copii primesc indemnizații lunare de stat [10, p. 8].

Adopția este o formă specială de protecție a copilului, aplicată în interesul superior al copilului, prin care se stabilește filiația între copilul adoptat și adoptator, precum și legăturile de rudenie între

copilul adoptat și rudele adoptatorului, definește Legea nr.99 din 28.05.2010 „privind regimul juridic al adopției”.

Unul dintre principiile de bază ale adopției potrivit legislației Republicii Moldova este „Principiul interesului superior al copilului”. Consacrarea acestui principiu este urmarea firească a faptului că scopul adopției este acela de a asigura protecția intereselor patrimoniale și nepatrimoniale ale copiilor lipsiți de ocrotirea părintească sau de o ocrotire corespunzătoare [1, p. 20].

Tot pentru respectarea interesului superior al minorului, în cadrul procedurii adopției se iau măsurile necesare pentru ca frații să fie încredințați împreună. Încredințarea separată a fraților în vederea adopției, precum și adopția acestora de către persoane sau familii diferite se poate face numai dacă acest lucru este în interesul lor superior. De asemenea, se dă prioritate adopției naționale față de cea internațională, pentru a asigura continuitatea în creșterea și în educarea copilului, ținându-se cont de originea etnică, culturală și lingvistică.

Un moment crucial în procesul adopției, definit prin articolul 20 din această lege, reglementează stabilirea statutului de copil adoptabil. Astfel, punctul 2 al acestui articol pune una din cele mai importante sarcini față de autoritățile tutelare, să determine într-un termen de 6 luni statutul de adoptabilitate al copilului și să-l pună la evidență. Termenul de 6 luni este unul de grație care este, de fapt, acordat părinților și rudelor apropiate să integreze copilul în familiile lor. În caz contrar, statul, urmărind protecția lui, poate să îl propună pentru adopție.

De asemenea în procesul adopției este foarte important consimțământul copilului. Pentru aceasta, autoritatea teritorială solicită consimțământul copilului ținând cont de vârsta și de gradul de maturitate, precum și de opiniile, dorințele și sentimentele lui. În procesul potrivirii adoptatorului, copilul care a împlinit vârsta de 10 ani, la solicitarea autorității teritoriale de la domiciliul său, în mod

obligatoriu trebuie să-și exprime consimțământul în scris [ibidem, p. 21].

Potrivit articolului 12 din această lege adopția este permisă numai persoanelor care au capacitate deplină de exercițiu, au atins vârsta de 25 de ani și sunt cu cel puțin 18 ani mai în vârstă decât cel pe care doresc să-l adopte, dar nu cu mai mult de 48 de ani. În cazul adopției este suficient ca doar unul dintre soți să aibă împlinită vârsta de 25 de ani [6].

În anul 2017 au fost adoptați 23 de copii din evidența autorității tutelare teritoriale Chișinău, dintre care 16 copii (10 fete și 6 băieți) – adoptați de către familii cu domiciliul în Republica Moldova și 7 copii (4 fete și 3 băieți) – adoptați de către cetățeni străini. Astfel, numărul copiilor adoptați, aflați la evidența DMPDC, era la 31.12.2016 de 416 [10, p. 8].

În Republica Moldova au devenit cunoscute *casele de copii de tip familial*. Acestea reprezintă o instituție creată în baza unei familii în scopul întreținerii parțiale și educației copiilor orfani și a celor rămași fără ocrotire părintească. Această instituție poate găzdui de la trei până la șapte copii cu vârste de până la 14 ani. Numărul total al copiilor plasați în casa de copii spre îngrijire și al copiilor proprii nu depășește 7 persoane [1, p. 17].

Potrivit datelor prezentate în raportul anual al Direcției municipale pentru protecția drepturilor copilului pentru anul 2016, numărul caselor de copii de tip familial (CCTF) este în descreștere. Spre exemplu, în anul 2010 în municipiu erau 4 CCTF, cu 14 copii în ele, în 2011 – 4 case, cu 19 copii, în 2012 – 3 case, cu 21 de copii, în 2013 au rămas 2 CCTF, cu 11 copii, în 2014 – 1 CCTF, cu 6 copii, în 2015 – 1 CCTF, cu 4 copii și în 2016 – 1 CCTF, cu 4 copii, care a activat până la 01.06.2016, când a fost suspendată activitatea, la cererea părintelui-educator [10, p. 9].

Asistența parentală profesionistă (APP) este un serviciu social specializat, care oferă copiilor îngrijire familială substitutivă în familia unui asistent parental profesionist [5].

APP este un serviciu intermediar între instituție și familie. Suportul se acordă copiilor privați temporar sau permanent de mediul lor familial sau ale căror necesități nu pot fi satisfăcute de către familiile lor biologice, copiilor ce pot fi expuși riscului de a fi traficați sau abuzați de către părinți sau reprezentanți legali, copiilor care au mai puțin de 14 ani și au săvârșit o infracțiune penală pentru care nu poartă răspundere penală și nu pot fi trași la răspundere, fiind expuși situațiilor de risc [1, p. 19].

Potrivit datelor prezentate în raportul anual al Direcției municipale pentru protecția drepturilor copilului pe parcursul anului 2017 40 de asistenți parentali profesioniști au asistat 50 de copiii. La sfârșitul anului 2016 numărul de unități în Serviciul de asistență parentală profesionistă din mun. Chișinău era de 34, care aveau în plasament 32 de copii cu vârsta cuprinsă între 0-17 ani [10, p. 9].

Prevederile legale referitoare la *îngrijirea de tip rezidențial* sunt conținute în Legea nr. 140 din 14.06.2013 care prezintă tipologia serviciilor rezidențiale de plasament (case comunitare, centre de plasament temporar, etc.) și procedurile pentru plasamentul copiilor în acest tip de îngrijire. Un alt act normativ este Codul Educației care reglementează regimul și organizarea unităților educaționale cu componentă rezidențială pentru diferite grupuri de copii, și anume copii fără ocrotire părintească sau copii orfani (școli-internat), copii cu afecțiuni cronice (instituții educaționale tip sanatoriu) și copii cu cerințe educaționale speciale (școli-internat speciale, școli auxiliare) [4, p.29].

Prin urmare, Legea nr. 140 din 14.06.2013 prevede că separarea copilului de familie poate avea loc numai în ultimă instanță. Conform legii, oricărui copil lipsit de ocrotire părintească trebuie să i se desemneze un reprezentant legal sau un alt adult responsabil sau o instituție publică competentă [ibidem, p. 18].

Bineînțeles, nimeni nu poate substitui părintele, nimeni nu poate înlocui dragostea și mângâierea mamei, capacitatea ei de a înțelege ce se petrece în sufletul lui. Relația părinte-copil este una

specială, cu precădere în perioada de formare a personalității. Copilul devine personalitate integrală în plan moral, intelectual, spiritual, afectiv-motivațional însușind valorile, principiile și normele în cadrul familiei și mediului social în care se dezvoltă. De aceea, familia trebuie să asigure copilului un mediu sănătos de formare și dezvoltare.

Bibliografie

1. Abandonul copilului în Republica Moldova: actori, soluții și lacune. Monitor social, IDIS „Viitorul”, Nr. 6, Chișinău, 2010.
2. Codul familiei nr.1316 din 26.10.2000, în: Monitorul Oficial nr. 47-48, art Nr: 210.
3. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994, în: Monitorul Oficial nr. 1.
4. Evaluarea îngrijirii alternative a copilului în Moldova. Raport de evaluare (volumul 1), 2018.
5. Hotărâre nr. 760 din 17.09.2014 pentru aprobarea Regulamentului-cadru cu privire la organizarea și funcționarea Serviciului de asistență parentală profesionistă și a standardelor minime de calitate. În: Monitorul Oficial, Nr. 282-289, art Nr: 815.
6. Legea nr. 99 din 28.05.2010 privind regimul juridic al adopției, în: Monitorul Oficial, Nr. 131-134, art Nr: 441.
7. Legea nr.140 din 14.06.2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, în: Monitorul Oficial, Nr. 167-172, art Nr: 534.
8. Liniile Directoare privind îngrijirea alternativă a copiilor, ONU, 2017.
9. Protecția drepturilor copiilor lipsiți de îngrijire părintească sau care sunt expuși riscului de a fi separați de familiile lor. Studiu calitativ, EveryChild, 2009.
10. Raport anual 2017. Direcția Municipală pentru Protecția Drepturilor Copilului, Chișinău, 2017.
11. <https://www.unicef.org/moldova/rapoarte/copiii-r%C4%83ma%C8%99i-f%C4%83r%C4%83-%C3%AEngrijire-p%C4%83rinteasc%C4%83>.
12. <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=30&id=5640>.
13. https://www.rcis.ro/images/documente/rcis22_02.pdf.

14. <https://www.chisinau.md/doc.php?l=ro&idc=623&id=23097&t=/Rapoarte-de-activitate/RAPORTUL-SEMESTRIAL-DE-ACTIVITATE-al-Directiei-Municipale-pentru-Protectia-Drepturilor-Copiluluipentru-semestrul-I-al-anului-2018>.